

Asia: VN/5969/2019

Selvitys ei-kaupallisen sijaissyntyjärjestelyn sallimisesta

Taustaselvitys

Määritelmät

Mahdollisimman eettinen sääntely edellyttää jo käsitetasolla ilmiön moninaisuuden ja eri näkökulmien tunnistamista.

Tieteellinen tutkimustieto

-

Sijaissynty Suomessa

-

Sijaissyntyä koskeva kansainvälinen lainsäädäntö

Selvityksen luvussa 6 hahmotellaan suuntaviivoja sille, kuinka ei-kaupallinen sijaissyntyjärjestely voisi olla mahdollista toteuttaa ja mitä seikkoja tulisi arvioida vielä tarkemmin, jos poliittisella tasolla tehdään ratkaisu ei-kaupallisten sijaissyntyjärjestelyjen sallimisesta Suomessa.

Kansallinen malli

Rinnasteiset sääntelymallit

Tilanteessa, jossa Suomessa sallitaan ei-kaupallinen sijaissynty tulisi prosessissa perehtyä lainsäädännöltään verrannollisten valtioiden sääntelyyn asiassa. Hyödyllisiä esimerkkejä voisivat olla esimerkiksi Islannin hallituksen (ei lainsäädäntöön edennyt) antama esitys ei-kaupallisen sijaissyntyksen sallimiseksi sekä Alankomaiden mallin ja sääntelyn tietyt piirteet.

Sijaissyntyjärjestelyiden valvonta

Sijaissyntyjärjestelyjä tulee valvoa erityisesti synnyttäjän käytössä olevan palvelupaletin ja palveluohjauksen näkökulmasta.

Tilanteessa, jossa ei-kaupallinen sijaissynnytys tulisi sallituksi Suomessa tarvitsemme panostuksia lisätutkimukseen aiheesta. Tarkasti valvotut ja säädellyt prosessit tuottavat laajasti aineistoja tutkijoiden käyttöön.

Sääntely tulee rakentaa ja sitä tulee valvoa erityisesti siitä näkökulmasta, että sijaissynnyttäjän oikeus vapaasti päättää järjestelyyn ryhtymisestä toteutuu ja todennetaan.

Aiottuja vanhempia koskevat edellytykset

Mahdollista sääntelyä kehitettäessä siinä tilanteessa, että ei-kaupallinen sijaissynnytys sallittaisiin, tulee lainsäädäntö rakentaa yhdenvertaisuusperiaatteen lähtökohdista niin, ettei se välillisesti tai suoraan syrji ketään.

Tilanteessa, jossa ei kaupallinen sijaissynnytys tulisi sallituksi Suomessa tulisi prosessi rakentaa sellaiseksi, että se on taloudellisesti saavutettava kaikenlaisille vanhemmille.

Sijaissynnyttäjää koskevat edellytykset

-

Muut hoidon edellytykset

Palvelujärjestelmän tulee kyetä vastaamaan psykososiaalisen tuen näkökulmasta koko prosessin ajan synnyttäjän hyvinvoinnista. Palvelupolut tulee rakentaa sellaisiksi, että ne kannattelevat prosessin osapuolia alusta loppuun saakka.

Sijaissynnytyksen mahdollistamiseksi aiottujen vanhempien ja synnyttäjän tulisi hakea erillislupaa, johon tulisi liittyä myös psykososiaalista konsultaatiota.

Sijaissynnytyksen lupaprosessia koskevan luvan tulisi olla luonteeltaan hallinnollinen, jolloin siihen on mahdollista hakea muutosta ja siitä on mahdollista valittaa. Lupaa sijaissynnytykseen ei tule antaa lääkärin toimivalalla.

Raskauden kulku ja lapsen syntymä

Synnyttäjällä tulee olla koko prosessin ajan itsemääräämisoikeus omasta kehostaan esimerkiksi liittyen päätökseen erilaisiin seulontoihin osallistumisesta. Tämä koskee myös lapsen luovuttamiseen liittyvää sääntelyä synnyttämisen jälkeen.

Synnyttäjällä tulisi olla oikeus raskaus- ja synnytyksen jälkeiseen fysioterapiaan. Raskauden ja synnytyksen mukanaan tuomat keholliset muutokset voivat olla todella vaikeita, ja on tärkeää, että näihin saa apua ihan jokainen synnyttänyt.

Korvaukset sijaissynnytysjärjestelyistä

Ei-kaupallisen sijaissynnytyksen tullessa sallituksi Suomessa tulee synnyttäjän raskauden ajan taloudellinen tuki ja esimerkiksi suhde raskausrahaan selvittää.

Vanhemmuuden vahvistaminen ja jälkikäteinen tuki

Sekä synnyttäjällä että aiotuilla vanhemmilla tulee olla tarjolla prosessin jokaisessa vaiheessa saumaton palvelupolku ja psykososiaalinen tuki.

Ehdotuksen vaikutukset

Sijaissynnyttäjän aseman ja oikeuksien turvaaminen on ensisijainen ja keskeisin kysymys ei-kaupallisesta sijaissynnytyksestä keskusteltaessa.

Lähtökohtana ei kuitenkaan voi olla oletus siitä, että lainsäädännön valossa valtiolla olisi velvollisuus taata oikeus perheeseen kaikille.

Ihmisoikeussopimuksissa ei sovita oikeudesta saada lapsi, eikä se kuulu myöskään perusoikeuksien piiriin. Koska sijaissynnytyksestä ei vallitse Euroopan Unionin jäsenmaiden kesken yhteisymmärrystä, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan jäsenvaltioilla on laaja harkintavalta säännellä sijaissynnytysjärjestelyjä.

NYTKIS huomauttaa, että Oikeusministeriön selvityksessä ei vielä tässä laajuudessa ole keskitytty riittävästi synnyttäjän oikeuksiin. Sääntelyä kehitettäessä ja siinä mahdollisessa tilanteessa, että ei-kaupallinen sijaissynnytys sallittaisiin Suomessa, tulisi laissa ottaa tarkemmin huomioon synnyttäjän oikeudet ja ruumiillinen itsemääräämisoikeus.

Muuta kansallisesta mallista

Mahdollista lainsäädäntöä ei-kaupallisesta sijaissynnytyksestä muotoiltaessa täytyy varmistaa, että lainsäädäntö itsessään sisältää kaikki sääntelyn yksityiskohdat sen sijaan, että lain lisäksi annettaisiin erillisiä suosituksia. Velvoittava lainsäädäntö ei voi rakentua suositusten varaan. Laki tulee kirjoittaa kattavaksi niin, että se itsessään sisältää kaiken sääntelyn. Laissa on säädettävä tarkasti esim. lapsiluvusta, ikärajoista yms. kuten adoptiolaissa on säädetty.

Varoittavana esimerkkinä voidaan käyttää hedelmöityshoitolakia, jossa kaikkea sääntelyä ei ole kirjattu lainsäädäntöön, ja lain toimeenpanon valvominen on muodostunut haastavaksi.

Apulaisoikeusasiamies Sakslin on antanut hedelmöityshoitoja koskevassa asiassa päätöksen, jossa korostetaan suositusten toimimattomuutta lainsäädännössä.

Lisäksi NYTKIS painottaa, että synnyttäjän itsemääräämisoikeuden näkökulmasta on erittäin ongelmallista vaatia sijaissynnyttäjältä aviottomuutta. Halutessaan toimia sijaissynnyttäjänä tulisi henkilön erota puolisostaan tilanteessa, jossa hän on avioliitossa. Tätä vaatimusta ei voida pitää synnyttäjän oikeuksien ja itsemääräämisoikeuden turvaamisen mukaisena. Siinä tilanteessa, jossa Suomessa ei-kaupallinen sijaissynnytys tulisi sallituksi ei sijaissynnyttäjältä tule velvoittaa aviottomuutta. NYTKIS katsoo myös ongelmalliseksi rajata sijaissynnyttäjä ulkopuolelle aiotun isän sukulaisuussuhteen perusteella.

Muuta

Muuta lausuttavaa

Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry kiittää mahdollisuudesta lausua Oikeusministeriön selvityksestä ei-kaupallisen sijaissynnytyksen sallimisesta Suomessa.

Järjestö toteaa, että kyseessä on hyvin monin tavoin naisten- ja lasten oikeuksia koskettava kysymys, jonka sallimiseen tai kieltämiseen Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry ei tässä yhteydessä ota kantaa.

Järjestö kiittää valmistelua ja pitää hyvänä, että asiasta on tuotettu kotimaisessa kontekstissa lisätietoa. Selvitys luo parempia mahdollisuuksia kokonaiskuvan hahmottamiseen erityisesti kansainvälisessä kontekstissa.

Järjestö haluaa lausunnossaan tässä yhteydessä nostaa esiin selvityksestä esiin nousseita kysymyksiä erityisesti synnyttäjän asemasta ja naisten oikeuksista käsin.

NYTKIS ry huomauttaa, että ennen kuin asia tulee lainsäädäntöprosessiin, olisi siitä myös hyvä käydä laajempi yhteiskunnallinen keskustelu, jossa huomioitaisiin kysymyksen monitahoiset eettismoraaliset puolet sekä mahdolliset kansainväliset esimerkit.

Järjestö pitää erityisen tärkeänä ei-kaupallisesta sijaissynnytyksestä keskusteltaessa ja päätettäessä ensisijaisesti synnyttäjän oikeuksiin ja aseman turvaamiseen keskittyvien kysymyksen huomioimista.

Kakkola Silla
Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry